

Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala

Frågelista M 217

Första (andra) världskrigets inverkan på levnadsförhållanden och tänkesätt

Varken under första eller andra världskriget behövde Sverige delta i själva krigshändelserna men blev ändå långtifrån opåverkat av vad som hände ute i världen. Detta gällde inte bara landet som nation utan i hög grad även enskilda personer och familjer. Stora förändringar i levnadssättet skedde av nödtvång men också på grund av nya kontakter och omvärderingar.

Avsikten med detta frågeformulär är att skaffa fram lokala uppgifter om hur krigshändelserna utanför Sveriges gränser kom att ingripa i och förändra de invanda levnadsförhållandena, t.ex. ändrad mathållning på grund av ransonering av livsmedel, ändrad arbetsfördelning inom hemmet på grund av inkallelser till beredskapstjänst, uppkomst av föreningar, kontakt med utlänningar, friare umgängesformer m.m. Men lika viktigt är att också ta reda på i vilken utsträckning man efter krigsslutet behöll de nya levnadsformerna i stället för att återgå till de gamla.

Allmänna skildringar från dessa krigstider finns det gott om. Det viktiga är att Du lämnar konkreta uppgifter från den egna eller från sagesmannens familj eller omgivning. Skilj noga mellan de båda krigsperioderna. Om båda två kan beskrivas, bör detta göras i två separata skildringar.

Avsluta uppteckningen med datum samt helst också namn jämte födelseår och födelseort.

1. Personliga förhållanden vid krigsutbrottet 1914 (1939)

Hur gammal var Du vid krigsutbrottet och var bodde Du?

Beskriv Din familjs sammansättning och arbetsförhållanden vid denna tid!

Hur fick Du reda på att krig utbrutit? Genom klockringning, tidningar eller på annat sätt?

Hur var Din egen reaktion och hur var Dina föräldrars och andra äldre personers reaktion inför krigsutbrottet?

2. Inkallelse till militärtjänst

Blev Du eller någon annan i Din familj inkallad till militärtjänst?

Hur snart efter krigsutbrottet?

Försökte Du (Din bror, far o.s.v.) få befrielse från inkallelsen?

Varför?

Fanns det personer i Din hembygd som försökte komma undan inkallelsen genom att simulera sjukdom, dra ut tänder eller liknande?

Lämnade Du häst eller bil i kronans tjänst?

3. Beredskapslivet

Följande frågor gäller hur Du upplevde beredskapslivet i kasern och ute i fält.

Hade Du svårt att inordna Dig i detta liv?

Hur kände Du Dig inför Dina överordnade?

Fick Du goda kamrater under beredskapstiden?

Hur tillbringade Du Din lediga tid?

Kunde Du påbörja eller fortsätta Din yrkesutbildning?

Valde Du militär utbildning antingen på stat eller i reserven?

Erbjöd Du Dig till frivillig beredskapstjänst? Varför?

Vilka nöjen erbjöds de inkallade?

Gav man varandra öknamn?

Antog man nya familjenamn i stället för son-namn?

Skedde detta på eget initiativ eller efter påtryckning?

4. Förändringar i hemmet

Vem ersatte den inkallade i gårdens eller hemmets sysslor?

Övertog mor, systrar eller andra kvinnor den inkallades arbete?

Gick Du själv, Din mor eller Dina systrar ut i yrkesarbete för att klara ekonomien?

Införskaffades maskiner för att ersätta förlorad arbetskraft?

Hade Du bil vid krigsutbrottet? Hur förfor Du med den? Sålde den?

Införskaffade Du gengasaggregat?

Tvingades Din familj flytta av ekonomiska skäl?

Splittrades familjen av andra orsaker?

5. Ransoning

Följande frågor gäller hur ransoningens inverkan på Dig och Din familj.

Var det svårt att få maten att räcka till?

Vad saknade Du mest?

Vilka surrogat kommer Du ihåg?

Kunde Du sälja egna produkter till stadsbor?

Om Du var stadsbo vid denna tid, hade Du möjlighet att köpa matvaror från landet?

Blev måltidernas sammansättning annorlunda på grund av livsmedelsransoningens?

Beskriv en dags matordning under den besvärligaste tiden!

Hur upplevde Du ransoning av andra förnödenheter, t.ex. kläder och bränsle?

Hamstrade Du någonting? I så fall vad och under vilka förhållanden?

6. Frivilligt försvar och ideell verksamhet

Organiserades frivilligt försvar i Din bygd? Vem tog initiativet till detta och vilka deltog?

Deltog Du själv eller någon av Dina närmaste i landsstormen eller hemvärnet?

Var Du medlem i lottarörelsen eller deltog i sjukvårdsutbildning?

Deltog Du eller någon i Din familj i frivillig luftbevakning?

Hjälpte Du till i jordbruksarbetet?

Skedde detta frivilligt eller anordnades sådan hjälp centralt, t.ex. av skolorna?

Bildades någon förening för att sticka och sy och sända paket till de inkallade?

Hade Din bygd någon fadderort? Vilken? Hur fungerade detta?

Tog Din familj eller någon annan i Din hembygd hand om något fadderbarn?

Fanns det någon förening eller privat verksamhet för att ta hand om flyktingar?

Deltog någon i Din bygd i finska vinterkriget?

7. Kyrksamhet

Ökade kyrksamheten under kriget?

Var det statskyrkan eller frikyrkorna som drog folk till sig?

På vilket sätt?

Hölls andakt även i hemmen?

Lästes böner för fred?

Inträffade någon "snabbvigsel" i Din bygd på grund av inkallelse?

Blev det flera ensamstående mödrar under denna tid än tidigare?

Hur var inställningen till dem?

8. Nöjesliv

Undergick ungdomens nöjesliv någon förändring?

Försökte man ordna så att pojkar och flickor träffades i hemmen eller var den vanligt att de träffades på dansbanor, restauranger eller andra platser utanför hemmet?

Hur var ungdomens alkoholvanor?

Hur såg man på en berusad? Med förakt eller med förståelse?

9. Rykten

Hörde Du rykten om förhållandena inom landet, om kriget och om tillståndet bland soldater och civilbefolkning ute i världen? Berätta vad Du minns av sådant men undvik därvid att berätta vad som meddelades i press och radio.

Om orsaker till att Sverige inte drogs med i kriget?

Om planerade anfall mot Sverige?

Om spioner och överlöpare?

Att det fanns soldater som bar salt och bröd i en påse hängande om halsen som skydd mot fiendens kulor?

Att somliga länders soldater var så hårt drillade att de på order kunde lägga sig i vattnet för att bilda bro åt de övriga?

Om grymhet mot kvinnor och barn?

Om behandling av kvinnor som sällskapat med fiendens soldater?

M.m. liknande.

10. Ekonomi

Blev Din ekonomiska ställning förändrad på grund av kriget?

Gjorde Du några vinster under kriget?

Var Du möjligen arbetslös någon period?

11. Efterkrigsåren

Blev någon eller några av krigsårens mer eller mindre påtvingade

förändringar bestående i Din familj, t.ex. enklare matvanor

enklare matvanor

föreningar och kamratliv

kvinnors yrkesarbete

utjämnad arbetsfördelning mellan man och kvinna i hemmet

ny syn på utlänningar

adoption av föräldralösa barn eller fadderbarn

kontakt med invandrare

maskinell utrustning

m.m.

ÅN nov.-75